

[Cat] Maximilien Robespierre: la causa del poble

GEORGES LABICA - LA HAINE :: 25/12/2001

De l'igualtat

El poble, "aquesta multitud d'homes dels quals jo defenso la causa" (abril 1791), i el seus drets: totes les intervencions de Robespierre a la Constituent no tingueren altra finalitat que afirmar aquests drets i proposar la seva constant extensió, la de la pròpia democràcia. A partir de la modèstia dels èxits que va obtenir, es pot mesurar la força de les resistències amb les que s'hagué d'enfrontar. El poble, en tot cas, en tingué coneixement i li va agrair quan li oferí l'ovació, junt a Petion, el 30 de setembre.

L'exigència d'igualtat entre tots els ciutadans està clara en moltes de les seves intervencions. Aquesta exigència crida a l' Assemblea a respectar la Constitució. És el cas del Discurs sobre l'organització de les guàrdies nacionals (5 de desembre del 90). Robespierre es revolta contra la idea que les guàrdies poguessin ésser considerades com un exèrcit: "Les guàrdies nacionals no poden ésser altra cosa que la nació sencera, armada per a defensar, per necessitat, els seus drets(...) despullar una porció qualsevol dels ciutadans del dret d'armar-se per la pàtria i invertir-ne exclusivament una altra part, és doncs violar al mateix temps la santa igualtat que està en la base del pacte social, i les lleis més incontestables i més sagrades de la natura(...) Aquest principi no admet cap distinció entre allò que vosaltres denomineu ciutadans actius i els altres(...). És impossible que les guàrdies nacionals esdevinguin per elles mateixes perilloses per a la llibertat, donat que és contradictori que la nació vulgui oprimir-se ella mateixa". El discurs, llegit als Cordeliers , Sobre la necessitat de revocar el decret sobre la moneda de plata (abril 91), és encara més eloqüent.

El sistema electoral, que limitava el dret de vot als ciutadans que pagaven una contribució directa igual al valor local de tres dies de treball, exclouïa tres milions de ciutadans sobre set. Robespierre en fou un adversari resolt. Per tal de revocar la distinció entre "actius" i "passius", ell no es limita a posar, de nou, a l' Assemblea en contradicció amb la Declaració, si no que invoca les Lluïmes, on es creuen "els camins de la raó i de la natura", fustiga els "rics" i presenta el poble com el garant absolut de la revolució. " Heu fet quelcom per apreciar-lo [el poble] i per a conèixer els homes, vosaltres que... no els heu jutjat més que des de les idees absurdes del despotisme i de l'orgull feudal; vosaltres que... heu trobat fàcil degradar la major part del gènere humà, pels insults de canalla, de populatxo; vosaltres que heu revelat al món que existien persones sense naixement, com si tots els homes que hi viuen no haguessin nascut; que hi havien persones de res que eren homes de mèrit i que hi havien persones honestes, persones com cal, que eren els més vils i els més corromputs de tots els homes [...]".

Els abusos són l'obra i el domini dels rics, ells són els flagells del poble: l'interès del poble és l'interès general, el dels rics és l'interès particular; i vosaltres voleu anular el poble i fer omnipotents els rics!". Afegim, de passada, al dossier de la polisèmia de la paraula poble ,

aquesta rigorosa definició: " Fins aquí, jo he utilitzat el llenguatge d'aquells que semblen voler designar per la paraula poble una classe d'homes separada, a la qual els afegixen una certa idea d'inferioritat i de menyspreu. Ja és hora d'expressar-se amb més precisió, recordant que el sistema que nosaltres combatem proscriu a les nou dècimes parts de la nació, que esborra de la llista d'aquells que ell anomena ciutadans actius una multitud innumerable d'homes que els prejudicis i inclòs l'orgull havien respectat, distingits per la seva educació, per la seva indústria i inclòs per la seva fortuna". "Poble", per tant, el conjunt dels dominats, mitjana i petita burgesia inclosa. Que Robespierre defensa encara, a propòsit del dret de petició (9 de maig del 91), contra Le Chapelier: " L' Assemblea no pot atorgar el dret de petició de forma exclusiva als ciutadans actius".

Ell hi tornarà encara el 29 de juliol del 92: "Per quina fatalitat hem arribat a una situació en que els únics amics fidels de la Constitució, que les veritables columnes de la llibertat siguin precisament aquesta classe laboriosa i magnànima que la primera legislatura despullà del dret de ciutadania? Expieu doncs aquest crim de lesa nació i de lesa humanitat esborrant aquestes distincions injurioses que mesuren les virtuts i els drets de l'home per la quota d'impost". Amb el mateix esperit, ell proposava, el 19 de juny del 91, d'indemnitzar els electors més pobres que sacrificaven una jornada de treball per a assistir a les assemblees electorals. Ell exigia igualment que els magistrats fossin escollits (15 de desembre del 91), que els administradors rendissin comptes (28 de desembre del 91), o que la col·lectivitat sencera, i no només els notables, tinguessin dret de votar els impostos (7 de gener del 92).

Seguint en el capítol de l'igualtat, la intervenció en favor del dret de vot per a els comedians i els jueus, curiosament barrejats per la Constituent. "Com s'ha pogut oposar als jueus les persecucions de les quals han estat víctimes en diferents pobles? Precisament aquest és un dels crims nacionals que hem d'expiar, tornant-los-hi els drets imprescriptibles de l'home, dels quals cap potencia humana no els podia despollar. S' els imputa, a més, vicis i prejudicis; l'esperit de secta i d'interès s'exageren; però què els hi podem imputar , si no son les nostres pròpies injustícies?".

El 9 de maig i el 22 d'agost del 91, Robespierre intervé en favor de la completa llibertat de premsa : "la premsa lliure és la guardiana de la llibertat"; "essent la llibertat de publicar el propi pensament el primer baluard de la llibertat no pot ésser molestat ni limitat de cap manera, si no és en els estats despòtics". Ell, el purità a qui se li posen els pèls de punta front a les publicacions llicencioses i de la venda d'imatges obscenes (7 de juliol del 91), dona prova d'una confiança plena: "Deixeu desenvolupar-se plenament les opinions bones i les dolentes, només les primeres estan destinades a romandre".

El 13 de maig i el 24 de setembre del 91, Robespierre, membre de la Societat dels amics dels Negres, fundada per l'abat Gegoire, denuncia amb vehemència el lobby colonial, a qui l' Assemblea s'aprestava a seguir (i que ella seguirà): "Ho repeteixo: morin les colònies, si els colons volen, per amenaces, forçar-nos a decretar allò que els hi convé als seus interessos".

L'economia política popular

Un dels punts dels menys controvertits, en la mesura que sembla compartit entre els millors i els més robespierristes dels coneixedors, és que l' Incorruptible fou a tal punt acaparat per la política, que ell no es va preocupar gaire, i fins i tot gens, de les "realitats econòmiques i

tampoc de les socials" . En canvi, rés no és menys segur que això.

El febrer de 1792, la dramàtica manca de pa suscità avalots per tot arreu. Simoneau, l'alcalde d' Etampes, un especulador, fou matat en un enfrontament que oposà a la força armada, mobilitzada per ell, als habitants hostils a la lliure circulació del gra. La Legislativa, espantada, organitza, per a commemorar aquesta mort, una "Festa de la llei", el 3 de juny. La divisa de la Festa "Llibertat, igualtat, propietat", és una paràfrasi de la consigna "Llibertat, igualtat, fraternitat", que havia estat penjada en cartells quinze dies abans, durant la "Festa de la llibertat". Robespierre, que s'havia aixecat, en el club dels Jacobins, contra tota manifestació en honor de Simoneau, agafa com a base la petició adreçada per Pierre Dolivier, capella constitucional de Mauchamps, a l' Assemblea, per a fer conèixer amb el major vigor la seva posició. Dolivier prenia calorosament la defensa dels desheretats, obrers i jornalers, i de llur dret de no morir de fam, front a la llei, servida per l'alcalde, que prohibia "posar cap obstacle a la llibertat de comerç de gra". "Jo pretenc doncs que els productes alimentaris no poden ésser abandonats a una llibertat indefinida que serveix tant malament als pobres".

El dret de propietat no serà violat, en relació als comerciants de cereals, més que quan es varen taxar la carn i el pa, per a els carnisers i els forners. Robespierre publica íntegrament, en el nº 4 del seu *Defenseur de la Constitution*, el text de la petició, que ell va declarar que subscribia: "Des de el botiguer acomodat fins el patrici superb, des de l'advocat fins a l'antic duc i par, quasi tots semblen voler conservar el privilegi de despreciar l'humanitat que rep el nom de poble. Ells s'estimen més tenir amos que veure multiplicar-se els seus iguals... Tot allò que els interessa, es saber en quina proporció el sistema actual de les nostres finances pot fer créixer, a cada instant del dia, els interessos dels seus capitals" (6 de juny del 92). La redistribució de les terres i l'igualitarisme agrari, que serà el somni de Babeuf, estaven ja a l'ordre del dia. Alguns mesos més tard, ens trobem en el centre del debat sobre la qüestió de la propietat amb el discurs Sobre les subsistències, pronunciat a la Convenció en la sessió del 2 de desembre del 92, en el moment més àlgid d'una crisi marcada per l'augment dels preus i l'escassetat del gra, així com per l'emissió desmesurada d'assignats.

La tesi defensada per Robespierre és la del dret a l'existència, considerat com el dret més fonamental. Aquesta tesi suposa la doble crítica de la propietat i de la llibertat de comerç. Robespierre parteix de la contradicció entre la riquesa natural del territori francès i la situació de carestia que " no pot ésser atribuïda més que als vicis de l'administració o de les pròpies lleis". Ell demostra que en aquest tema, la revolució no ha modificat l'ordre antic, si no al contrari: "la Llibertat indefinida del comerç, i les baionetes per a calmar les alarmes o per apaivagar la fam, aquesta fou la política proclamada pels nostres primers legisladors". Ell denuncia el "sistema" dels propietaris, fundat sobre l'ocultació de les mercaderies essencials, la llibertat de posar-les o no en circulació i "la certesa de l'impunitat". "Dins d'aquest sistema , tot està contra la societat; tot està a favor del comerciants de gra".

Robespierre hi oposa, amb la vehemència que posa al servei d'aquestes causes, el respecte precisament de l'existència. "El negociant pot guardar dins dels seus magatzems les mercaderies que el luxe i la vanitat cobdicien fins que ell trobi el moment de vendre-les al preu més alt possible; però cap home no té el dret d'amuntegar piles de blat al costat del

seu semblant que mor de fam. Quina és la primera finalitat de la societat? És mantenir els drets imprescriptibles de l'home. Quin és el primer d'aquests drets? El d'existir. La primera llei social és doncs aquella que garanteix a tots els membres de la societat els mitjans d'existir; totes les altres hi estan subordinades; la propietat no ha estat instituïda o garantida més que per a cimentar l'existència; es en primer lloc per a viure que om té propietats. No es veritat que la propietat pugui mai estar en oposició amb la subsistència dels homes". Segueixen les propostes de mesures destinades a prohibir l'acaparament i assegurar la circulació (allò que compta és que el menjar circuli), donat que les lleis han d'aturar "la mà homicida del monopolista de la mateixa manera com s'atura la de l'assassí comú"; les lleis han de "forçar" als homes "a ésser persones honestes".

Sens dubtar, Robespierre conclou amb una doble crida a la moral cívica, adreçada, d'una part, als rics, contra la propietat "legítima" des quals no s'atempta, i d'altra banda, als legisladors, a qui recorda que ells no són "els representants d'una casta privilegiada, sinó els representants del poble francès". Om pot veure , en aquesta presa de posició, mesures "parcials" encarades sols a "limitar la propietat", i donant testimoni potser de la incapacitat personal de Robespierre per a elevar-se per sobre dels interessos de la seva "classe" i de l'ideal de la petita producció independent (és la interpretació clàssica "marxista" de Mathiez a Soboul i Massin)? A menys que om no es trobi en presència - el que repeteix la mateixa idea - de l'expressió d'un "socialisme petit-burgés", característic de l' "utopia" jacobina ?Veritablement rés no és menys segur. Recents i convincents treballs han establert, front a moltes idees preconcebudes, la coherència i l'originalitat de Robespierre. Ella obriria nogensmenys, segons la seva pròpia expressió, que la via d'una economia política popular (10 de maig del 93), en ruptura amb el liberalisme que havia d'afirmar la seva duradora dominació.

Un fet, en primer lloc, que pròpiament no es pot oblidar, és que Robespierre era perfectament conscient del fet que l' "eterna qüestió de les subsistències", que era prosaïcament la del pa, " es la darrera instància de la Revolució, de forma permanent i dramàtica" . Rés no ho demostra millor que el recull titulat La guerre du blé au XVIIIème siècle . En aquesta obra, Florence Gauthier demostra que existeix una filiació directa entre la crítica de l'economia desenvolupada per Mably, en el seu Commerce des grains (1775, publicat el 1790), i l'igualitarisme robespierrista. Ella escriu . "Allò que esdevingué el programa del màxim, en la Franca revolucionària a l'estiu del 1793 i al principi de l' any II, fou el fruit de la convergència de pràctiques populars de regulació dels preus de les mercaderies vitals i de la teorització d'aquestes pràctiques, donant naixement a un projecte de societat liberal no - economicista que conegué llavors un inici d'aplicació".

Aquest projecte rebé també el seu nom a l'època, "regne de l'igualtat", "Sistema d'igualtat", oposat al "sistema de llibertat il.limitada dels economistes". (...)El dret social, d'aquesta manera, ve a limitar el dret privat, en nom del dret natural, i Robespierre no s'accontenta pas amb una anàlisi del poder econòmic "en tant que tal", ell contesta la seva autonomia i el posa sota el control del poder polític. Babeuf, atacant "la declaració dels pretesos drets de l'home", no s'equivoca pas quan, en un encès elogi, saluda a Robespierre com un nou Licurg (Carta a Chaumette del 7 de maig del 93). El "caràcter anti-capitalista dels moviments igualitaris en el segle XVIII", com ho remarca, per la seva banda, Valérie Bertrand, arruïna "l'idea que la revolució francesa no fou més qu' una revolució burgesa". No hi pot haver

dubte avui en dia, que la Revolució estava prenyada d'altres revolucions, i no solament en el seu desenvolupament cronològic. La revolució que representava Robespierre fracassà, però ha deixat traces visibles i significatives.

Ella invita a retornar sobre la famosa polisèmia de la noció de poble, per tal d'especificar-la en la seva extensió més ampla, que, recobreix, de fet, la de la població de l'època, els pagesos. Robespierre en fou sensible des dels seus inicis polítics. En el seu prospecte d'agost de 1788, *A la nation artésienne sur la nécessité de reformer les états d'Artois*, assenyalava: "I els habitants dels camps, aquesta part nombrosa i respectable del tercer estat, quins són els seus representants en els estats d'Artois? Ells en tenen encara menys que els ciutadans, si és possible. Què és doncs la nostra cambra del tercer estat? Una assemblea que no representa ni el tercer estat de les ciutats, ni el tercer estat dels camps[...]" És en els pagesos en qui pensa quan ell s'aixeca contra la llei marcial o contra la "moneda d'argent". Pensa en ells cada cop que evoca els "avalots" i insisteix en la necessitat d' "alleugerir la misèria pública" Les disposicions legals adoptades immediatament abans i després de les jornades insurreccionals del 31 de maig al 2 de juny de 1793, que condugueren a l'arrest dels caps girondins, partidaris de la via capitalista liberal, indiquen una segona direcció.

En la direcció d'una veritable reforma agrària. L'atac contra la propietat del 24 d'abril de 1793 es clar: "demanau a aquest comerciant de carn humana què és la propietat; ell us dirà, ensenyant-vos aquest llarg fèretre que ell anomena vaixell, on ha engarjolat i encadenat uns homes que semblen vius: 'Heus ací les meves propietats, jo les he comprat a tant per cap'. Interrogueu aquest gentilhome, que té terres i vassalls, o que creu que l'univers s'ha trastornat des de que ell ja no en té; ell us donarà de la propietat idees similars". Segueixen les propostes rectificatives sobre el dret a la propietat (ibid.). En fi, cal retenir les conseqüències teòriques de l'afirmació del "dret a l'existència" en tant que dret fonamental. Robespierre se n' ocupa en el seu *Projet de déclaration des droits de l'homme et du citoyen* del 93, quan ell col·loca aquest dret al cap dels drets naturals, establint el principi de la "reciprocitat del dret" en matèria política

El concepte de revolució

L'ús del mot "revolució" en Robespierre repta les possibilitats (actuals) de fer-ne un cens. De totes maneres, el recorregut de les mencions més significatives permet d'establir-ne les connotacions. D'entrada hi trobem algunes generalitats que, sobretot durant el període de la Constituent, són directament inspirades en Montesquieu. "Reflexioneu solament sobre la marxa de les revolucions. En els Estats constituïts, com quasi tots els països d'Europa, hi ha tres potències: el monarca, els aristòcrates i el poble, en que el poble no és pas res. Si una revolució comença en aquest països, ella no pot ser d'altra forma que gradual, comença pels nobles, pel clergat, pels rics, i el poble els sosté sempre que el seu interès estigui d'acord amb el seu per a resistir a la potència dominant que és la del monarca. És així com entre vosaltres han estat els parlaments, els nobles, el clergat, els rics que han donat l'impuls a la Revolució; després el poble ha aparegut. Ells s'han penedit, o han volgut parar la Revolució, quan han vist que el poble volia recuperar la seva sobirania; però són ells qui l'han començat; i sense la seva resistència i sense els seus càlculs falsos, la nació estaria encara sota el jou del despotisme". Quan es tracta de la revolució del 89, Robespierre remarca, en

nombroses ocasions, que' ella fou preparada per les Llums, i el tema de la identitat entre raó i revolució és constant en ell.

La seva intervenció del 10 de maig del 93, Sur le gouvernement représentatif, s'obre amb formulacions típicament rousseauianes: "L'home ha nascut per a la felicitat i la llibertat, i per tot arreu és esclau i infelic! La societat té per finalitat la conservació dels seus drets i la perfecció del seu ésser; i per tot arreu la societat el degrada i l'oprimeix! És arribat el temps de cridar-lo als seus veritables destins; els progressos de la raó humana han preparat aquesta gran revolució[...]" La raó fa el joc de la natura, segueix les seves lleis. "La moral estava dins dels llibres dels filòsofs; nosaltres l'hem posat en els govern de les nacions. El decret de mort pronunciat per la natura contra els tirans dormia abatut dins del cor dels tímids mortals; nosaltres l'hem portat a execució". (15 de desembre del 93).

"El fonament únic de la societat civil, és la moral. Totes les associacions que ens fan la guerra descansen sobre el crim: no són altra cosa als ulls de la veritat que hordes de salvatges dirigides i bandits disciplinats. A què es redueix aquesta ciència misteriosa de la política i de la legislació? A posar dins les lleis i l'administració les veritats morals relegades als llibres dels filòsofs [...]" (7 de maig del 94).. "Nosaltres volem, en un mot, aconseguir els desitjos de la natura, acomplir els destins de l'home, mantenir les promeses de la filosofia." (5 de febrer del 94).

No obstant, la natura de la revolució, la raó més adient al seu concepte, cal cercar-la fora d'aquest conjunt de criteris que poden ser jutjats massa descriptius, morals u optatius, si no voluntaristes. Rés no ens la farà aparèixer millor que la dura polèmica que s'inicia al voltant de 1792, sobre la qüestió de saber si la revolució ha acabat o no. Des de el 29 de setembre de 1791, Robespierre defensa els drets de les societats i dels clubs a la vetlla de la dissolució de la Constituent i immediatament després de l'escissió del Feuillants del club dels jacobins. A l' informant que declara. "ja no tenim necessitat d'aquestes societats, donat que la revolució ja s'ha acabat", el respon: "La Revolució està acabada; jo vull suposar-ho amb vosaltres, encara que no comprenc pas gairebé el sentit que afegiu a aquesta proposició que he sentit repetir amb un excès d'afectació[...]. Per a que sigui veritat dir que la revolució està acabada, cal que la Constitució estigui consolidada, donat que la caiguda i la commoció de la Constitució tenen de prolongar la revolució [...].

Jo no crec que la Revolució estigui acabada". Un any més tard, el 24 d'octubre de 1792, Brissot s'adreça a la Convenció i publica una Adresse a tous les republicains; ell es confronta explícitament amb la Comuna, als Jacobins, a la Montanya, a Marat i a Robespierre a qui ell tatxa d'anarquisme. Brissot declara: "Els desorganitzadors són aquells que volen anivellar-ho tot, les propietats, el benestar, el preu de les mercaderies[...], que volen que l'obrer del camp rebi el salari dels legisladors[...]. El poble està fet per a servir a la Revolució, però quan ella està ja acabada, ell ha de tornar a casa i deixar a aquells que tenen més esperit que ell el treball de dirigir-la" .

El 29 d'octubre, J.-B. Louvet pren el relleu. Ell reitera contra Robespierre l'acusació de "dictadura", formulada ja des del principi de l'any. Aquest darrer li contesta el 5 de novembre, amb el millor del seu verb: "...Què no ens reprotxeu d'haver concentrat tots els conspiradors a les portes de la ciutat? Què no ens reprotxeu d'haver desarmat als ciutadans

sospitosos, d'haver expulsat de les nostres assemblees, on nosaltres deliberem sobre la salvació pública, els enemics reconeguts de la revolució? Que no feu vosaltres el procés al mateix temps, a la municipalitat, a l'assemblea electoral, i a les seccions de Paris, i a les assemblees primàries dels cantons, i tots aquells que ens han imitat? Doncs totes aquestes coses eren il.legals, tant il.legals com la revolució, com la caiguda del tron i de la Bastilla, tant il.legals com al llibertat mateixa[...]. Ciutadans, volíeu una revolució sense revolució?" .

Alguns dies més tard , ell s'enfronta amb Petion, el seu antic company de lluita, ara passat als Girondins, que havia fustigat les "il.legalitats" de la Comuna: "Vosaltres li reprotxeu [al Consell general de la Comuna] d'haver prolongat el moviment revolucionari més enllà del termini. Quin era aquest moviment? Vosaltres no ho dieu: és probable que aquest termini fora el moment en que ells devien abdicar. De manera que segons vosaltres, el moviment revolucionari havia de ser de vint-i-quatre hores precises; mesureu les revolucions polítiques com les del sol[...]. Volíeu crear, en un dia, un nou món polític, com el creador va fer l'univers en tres dies...?" La revolució posseeix el seu moviment propi (18 de novembre del 93). Així, - aquest és el punt -, la revolució és il.legal.

L' il.legalitat pertany a la lògica interna del procés revolucionari. Per a Robespierre, ella li pertany dues vegades. La primera perquè tota revolució suspèn al llei. Ella ho és per definició: la revolució aboleix l' ordre anterior. Ella és l'interval entre dues legalitats, la que ja no és i la que encara no és. Ella és el sorgiment de la llibertat de l'interior de la necessitat, de la iniciativa de l'interior de la submissió i de la passivitat. Ella és l'afirmació de la voluntat per tots, pel poble, de fer la història i de comportar-se com a subjectes. Ella és la insurrecció dels actes creadors.

Ella és en segon terme, el producte de la raó coextensiva a la natura, d'una raó que restableix la natura en els seus drets, els quals són, Robespierre ho afirma suficientment, imprescriptibles. Els drets socials, en primer lloc el dret a l'existència, i els drets polítics, els drets de la societat civil - "llibertat, igualtat, fraternitat"- tenen com a vocació transcriure els drets naturals. A ells s'hi subordinen els drets privats, tals com el de la propietat, que no és més que un dret històric, altrament dit conjuctural o circumstancial.

La conseqüència " és el dret a la revolució, el dret a la insurrecció, que Robespierre no ha deixat de defensar des de l'assumpte dels obrers de l'arsenal de Toulon i que ell consigna en l'article 24 del seu Projecte de declaració dels drets de l'home i del ciutadà (24 d'abril del 93): "La resistència a la opressió és la conseqüència dels altres drets de l'home i del ciutadà. Hi ha opressió contra el cos social quan un sol dels seus membres és oprimat. Hi ha opressió contra cada membre quan el cos social és oprimat. Quan el govern oprimeix el poble, la insurrecció del poble sencer i de cada porció del poble és el més sant dels deures. Quan la garantia social manca a un ciutadà, defensar-se ell mateix forma part del dret natural. Dins un i altre cas, subjectar per normes legals la resistència a l'opressió és el darrer refinament de la tirania" .

El dret a la insurrecció, constitucionalment i per tant legalment garantit, és el dret de suspendre, si no la llei, al menys els seus òrgans, el govern i el conjunt dels aparells que assegurin la seva autoritat. És el dret suspensiu del dret, el que, per una sorprenent paradoxa jurídica, acorda a la natura un privilegi absolut sobre la llei. És el dret dins la seva

denegació, a partir de la font que el funda, que el constitueix-lo com a dret - la sobirania popular. Què es pot dir, si no que la revolució no pot ésser encorsetada en lleis, substitutives de la legalitat anterior que ella ha trencat, que impedirien o inclòs limitarien el seu moviment? Si no que la revolució no pot, en cap cas, a menys que no renunciï a ella mateixa, ser declarada acabada? La qüestió del final de la revolució no es pot programar. Robespierre ho ha vist perfectament, quan legalitza el seu no acabament, altrament dit la seva permanència.

El deute que Engels confessa en relació a Marat: "Des de molt punts de vista, nosaltres imitem inconscientment l'exemple de L'ami du peuple[...] Com nosaltres, no considerava la Revolució com acabada, si no que ell volia que ella fora declarada permanent", val sense reserves per a l'Incorruptible. Ell no creia possible el seu acabament, donat que la permanència es desprèn també de l'ordre històric, tant de temps al menys que om no l'a invertit. Permanència fins quan? Fins que la natura, la raó i l'estat social formin un tot indisociable.

El seu alter ego, Saint-Just, ho ha dit millor que ell en algunes fórmules memorables: "Aquells que fan revolucions en el món, aquells que volen fer el bé, no poden dormir sinó és a llur tomba", per que "la revolució no pot aturar-se fins la perfecció de la felicitat i de la llibertat per les lleis". Saint-Just, quan arribarà el moment d'acceptar el fracàs, quan Robespierre, en el seu darrer discurs, s'haurà d'inclinar davant "l'horda de brivalls", notarà: "La revolució s'ha congelat; tots els principis s'han afeblit: no queda gaire més que els barrets rojos portats per l'intriga [...] Sens dubte no ha arribat encara el temps de fer el bé". La mort consentida dels dos revolucionaris confirma que la revolució no es pas finida, i que no pot ser-ho.

El govern revolucionari

"Poseu d'entrada, diu ell, aquesta màxima incontestable: que el poble és bo, i que els seus delegats són incorruptible; que és dins la virtut i dins la sobirania del poble que cal cercar un preservatiu contra els vicis del despotisme del govern" (subratllat per Robespierre). Com fer-ho respectar? L'Incorruptible rebutja dues solucions en nom del principi de preeminència dels interessos públics sobre els interessos particulars o privats. La primera, que posa per davant l' "equilibri dels poders", estimat per Montesquieu, del que ell es distancia, en tant que essent l'efecte de la moda de la anglomania, "no pot ésser més que una quimera o una plaga "que suposa la nul.litat del govern" i que deixa la porta oberta a la "combinació dels poders rivals contra el poble". "Ah! que ens importen les combinacions que contrapesen l'autoritat dels tirans? És la tirania la que cal extirpar[...]".

La segona és la del tribonat, per la qual la Roma antiga pensava defensar els interessos del poble contra el senat: "Jo no confio gens la defensa d'una causa tant gran a homes febles o corruptibles". S'en desprenen algunes regles precises que concerneixen els magistrats: durada curta del seu poder, prohibició de l'acumulació de funcions, distinció de l'executiu del legislatiu. separació respecte de la gestió del "tresor públic", abstenció en les assemblees del poble durant la duració del seu mandat, submissió a la voluntat popular - el que suposa rendiment de comptes del mandat, possible revocació i sancions eventuais. La màxima de la nova Declaració dels drets: "La llei no pot defensar allò que és perjudicial a la

societat; ella no pot ordenar altra cosa que allò que li és útil", ha de ser presa al peu de la lletra: "Fugiu de la mania antiga dels governs de voler governar massa; deixeu als individus, deixeu a les famílies el dret de fer allò que no perjudica als altres; deixeu als ajuntaments el poder de regular elles mateixes els seus propis assumptes [...]. En una paraula, deixeu a la llibertat individual tot allò que no pertany naturalment a l'autoritat pública".

Però Robespierre no s'atura aquí. Fidel a la seva exigència de democràcia, ell desitja combinar al màxim possible la representació amb l'expressió directa dels ciutadans; ell anuncia el principi de la publicitat: "La nació sencera té el dret de conèixer la conducta dels seus mandataris. Caldria, si fora possible, que l'assemblea de delegats del poble deliberés en presència del poble enter". Ell desitja que un recinte del Parlament molt més gran que el "local estret e incòmode" de l'època sigui reservat a "12.000 espectadors". La Constitució "ha de proveir que la legislatura resideix en el si d'una immensa població i delibera sota els ulls de la més gran multitud de ciutadans possible, "sota els ulls de les masses", com es dirà més tard. Com no invocar de nou a Kant, que pensa com Robespierre, i la seva doctrina de la Publizität, per la qual el Sobirà té d'acordar "la facultat de fer conèixer públicament la seva opinió sobre allò que, en els decrets del Sobirà, li sembla que és una injustícia en relació a la cosa pública" ?

No hi ha per a Kant, cap llei jurídicament justificable que no hagi estat sotmesa a la prova de la publicitat, la qual " es determina com la posta d'acord de la moral i la política" . Però allò que Kant pensa en el dret, Robespierre ho tradueix en disposicions concretes: política d'una filosofia, en que la segona empadrona la primera. "Que om deliberi en alta veu: la publicitat és el recolzament de la virtut, la salvaguarda de la llibertat, el terror del crim, la plaga de la intriga. Deixeu les tenebres i l'escrutini secret als criminals i als esclaus: els homes lliures volen tenir el poble per testimoni dels seus pensaments".

La característica principal del govern revolucionari no obstant no depèn del fet que aquest és provisional, com s'ha dit i repetit. La seva natura circumstancial no podria fer perdre de vista que ell aconsegueix una funció fundadora. La seva teoria essent tant "nova com la revolució que l'ha endegat", el seu objectiu és "fundar" la república, mentre que la del govern constitucional és de "conservar-la". Aquí, "la guerra de la llibertat contra els seus enemics", allà "la llibertat victoriosa i tranquil·la". "El vaixell constitucional no ha estat construït per a restar sempre a la drassana; però calia llencar-lo a la mar en el moment de la tempesta, i sota la influència dels vents contraris?". Contra "els clamors de l'aristocràcia i del federalisme", la "legitimitat" del govern revolucionari s'ha de consolidar fortament, donat que "ell es recolza sobre la més santa de totes les lleis, la salvació del poble; sobre el més incontrovertible de tots els títols, la necessitat". [...] D'on es desprenen "els principis de la moral política" convocats al rescat del respecte als drets naturals i dels mitjans a posar en obra a fi d' inscriure'ls en la pràctica. La política s'ha de transformar en moral i viceversa. L'objectiu del sistema revolucionari és la felicitat, la justícia i l'igualtat. " Segons això, quin és el principi fonamental del govern democràtic o popular, és a dir, la força essencial que el sosté i el fa moure? És la virtut".

Ella es confon amb "l'amor a la pàtria i a llurs lleis", ella es "l'ànima de la democràcia", "l'ànima de la república". El terror no és altra cosa que la seva altra cara i l' altra vertent de la seva garantia. " Si la força del govern popular en la pau és la virtut, la força del govern

popular en revolució són, al mateix temps la virtut i el terror: la virtut, sense la qual el terror és funest; el terror sense la qual la virtut és impotent. El terror no és altra cosa que la justícia ràpida, severa, inflexible; ella és doncs l'emanació de la virtut; ella és menys un principi particular que una conseqüència del principi general de la democràcia aplicat a les més urgents necessitats de la pàtria [...]. El govern de la revolució és el despotisme de la llibertat contra la tirania". Quan evoca aquest Robespierre que "pren seriosament la virtut", Hegel demostra, a traves de les seves categories, la implacabilitat d'una lògica. "Ara doncs, la virtut i el terror dominen; en efecte, la virtut subjectiva que no regna si no després que el sentiment porti amb ella la més terrible tirania. Ella exerceix el seu poder sense usar formes jurídiques, i el càstig que ella infligeix és, ell també simple : la mort [...]".

"Virtut subjectiva" i "sentiment" contra el dret? Espantat, com ell, com tants d'altres, Kant no en mantenia menys "la primacia de l'ètico-política com motor de la història i condició de la realització moral de l'home. Ell demana a la intel·lectualitat alemanya no deixar-se aterroritzar pel terror, de no perdre de vista allò essencial, la realització de la raó practica jurídica com a destí de l'espècie, de no cedir, amb l'excusa del realisme, a una crítica de les il·lusions revolucionàries que seria la liquidació dels interessos superiors del dret" És que la parella virtut - terror funciona, per necessitat, com el substitut d'una legalitat inexistent i el principi d'un dret que no és portador de la seva pròpia gènesi.

Apologia pura i simple de la violència? (...) Més enllà del fet que la violència no podria tenir categoria de concepte, que ella és sempre en situació, nosaltres retrobem amb el terror, la qüestió de l' il·legalitat, de l'absència en efecte, com ho remarca Hegel, "de formes jurídiques" ; ella espera una resposta similar. De totes maneres, encara convé afegir que una lògica d'aquest tipus posseeix sòlides caucions filosòfiques: la de Roousseau, que assegura, en el seu Discours sobre la desigualtat, que la força que mantenia el dèspota es la que el derrotarà, donat que igual que pensa Kant, el dèspota està fora de la llei, fora del dret; la de Spinoza, per a qui el dret, és el poder de la multitud, que el delega i reprèn als detentors del poders, en tant que propietat seva inalienable. I l'esmentada lògica no els hi mancarà a llurs successors, en particular el Lenin de 1906, sovint tant mal entès, a començar per els seus partidaris, quan escriu: "La noció científica de dictadura no significa altra cosa que un poder sense cap limitació, que cap llei ni absolutament cap regla no restringeixen, que es recolza directament sobre la violència" . Lenin explicita aquesta definició fent valer que l'absència de lleis no és altra cosa que la creació d'organs de poder nous (els Soviets), "el producte d'una activitat creativa popular original", una "manifestació de la iniciativa del poble" ; la "violència", o la "força", no es recolza ja, com la de la dictadura "policiaca", sobre les "baionetes", si no "sobre la massa del poble" .

Llavors, la dictadura? Om no pot parlar-ne seriosament a propòsit de l' Incorruptible, sinó com d'una "dictadura d'opinió" . El Comitè de Salvació Pública prenia les seves decisions col·lectivament, tenia diferències en el seu si, i Robespierre no hi fou sempre majoritari; fossin quins fossin els seus poders, el CSP depenia de la Convenció, que escollia els seus membres del seu si, cada mes, i davant la qual rendia comptes de les seves activitats . L'expressió "dictadura jacobina" no mereix pas una sort millor; l' unitat dels jacobins serà més que relativa, ells varen ésser sempre minoritaris, tant a la Convenció com al C.S.P. Quant a l'analogia amb la "dictadura del proletariat", avançada entre altres per Korngold , que oposa Danton "cap nacional", a Robespierre, "cap de classe" , ja no cal després del que

hem vist, demostrar la seva inconsistència, tant en el pla històric com en el pla teòric. Escoltem Robespierre: "Ells ens acusen de marxar cap a la dictadura, a nosaltres, que no tenim exèrcit, ni tresor, ni places fortes, ni partit; nosaltres que som intractables com la veritat, inflexibles, uniformes, casi dic insuportables, com els principis" . Té tota la raó.

(Traduit per Joan Tafalla)

(*) George Labica, filòsof, professor a la Universitat de Paris X, autor de nombroses obres sobre el marxisme, entre les quals ,Le paradigme du Grand-Hornu: Essai sur l'ideologie, P.E.C.- LABrèche, 1987; Karl Marx, les thèses sur Feuerbach, Paris, PUF, 1987; Maximilien Robespierre: une politique de la philosophie, Paris, PUF 1990. L'article que publiquem fou publicat al nº 8 d' Actuel Marx, el 1990.

EspaiMarx

https://www.lahaine.org/mm_ss_mundo.php/cat_maximilien_robespierre_la_causa_del9